

УНИФИКАЦИЈА МЕЂУНАРОДНОГ ТРГОВИНСКОГ ЗАКОНОДАВСТВА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ТРГОВИНСКО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Др Рајко КАСАГИЋ*

Резиме

Унификација међународног трговинског законодавства почела је врло рано, у вријеме владавине римске империје, као правни основ којим се омогућава лакша размјена роба и услуга између привредних субјеката који припадају различитим суверенитетима. Међутим, савремени тренд међународног трговинског законодавства историјски је везан за усвајање Споразума о међународном трговинском праву, закључен у Монтевидеу, 1889. год., док су значајан допринос томе дале Уједињене нације оснивањем Комисије за међународно трговинско право после II свјетског рата. На просторима старог континента највећи значај за стварање унифицираног међународног трговинског законодавства има економска, а и политичка интеграција 27 земаља Европе у Европској унији.

Босна и Херцеговина и Република Српска, као дио државне територије је својим законодавством у складу са стандардима међународног привредног права. То је само један од многих економских услова за прикључење регионалним и свјетским економским интеграцијама. Потребно је створити услове тржишног привређивања националним привредним субјектима ради успјешног учешћа у привреди на јединственом тржишту регионалне интеграције.

Кључне ријечи: унификација, трговинско законодавство, Република Српска, Босна и Херцеговина, друштвена својина, државна својина, имплементација, регионална интеграција, глобализација.

* Проф. др Рајко Касагић, Економски факултет Универзитета у Бањој Луци

Увод

Пораст међународне размјене роба и услуга омогућава хармонизовано трговинско законодавство. Његова хармонизација вуче коријен из римског права - *ius gentium*, које је уклањао специфичности свих правних система примјењивих у римској држави, стварајући правни систем за трговце различитих земаља који су ту трговали. То су почели стварања међународног трговинског права као унифицираног трговинског законодавства. Важан извор у том смислу, у новије вријеме, је Споразум о међународном трговинском праву закључен у Монтевидеу 1889. године, ревидиран 1940. год., те Конвенција о закону који се примјењује на међународну куповину и продају тјелесних покретних ствари од 15. јула 1955. год. Међународно трговинско (унифицирано) право у данашњем смислу ријечи почело се развијати знатно раније и то већ у средњем вијеку на сајмовима који су одржавани у градовима Италије (Фиренца, Венеција, Ђенова, Рим), Енглеске (Лондон), Холандије (Амстердама), Њемачке (Хамбург). Модеран *lex mercatoria* је добио потпуно међународно признање после II свјетског рата када су Уједињене нације основале Комисију за међународно трговинско право (United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL). Од тада се глобално међународно трговинско право развија аутономно - праксом насталом у међународној трговини, с једне стране, и организовано преко Уједињених нација, с друге стране, тако да је већ створена идеја о усвајању Глобалног трговачког законика (Global Commercial Law). У последње вријеме економске интеграције регионалног карактера имају значајан допринос унификацији међународног трговинског законодавства и јачању посебне гране права из те области. Ово је наметнуо развој технологије и међузависност привредних субјеката у различитим државама. Значи, економске потребе привредних субјеката првенствено су утицале на унификацију трговинског законодавства и стварању међународног привредног права као посебне гране права, чији предмет изучавања је пренос - трансфер, вриједности у међународним размјерима. То су послови, прије свега, увоза и извоза робе, укључујући њен трансфер и плаћање, и други послови који као споредни прате увоз и извоз робе.¹

Нармализацију међународне размјене роба и услуга омогућава хармонизовано трговинско право, односно имплементација конвенција

¹ Schmifhoff: The Export Trade, London, 1955, str. 7.

и уговора усвојених и ратификовани чиме постају дио националног законодавства. Еволуцију међународних тржишта захтјева заокруживање правног система као што то чине чланице Европске уније његовом интернационализацијом. Ово право биће толико моћније колико економски принципи тржишта буду тражили већу одговорност у пословима привредних субјеката и њиховом развоју. Добро уређен правни систем на међународном или националном нивоу и његова усклађеност са системом који постоји као *lex mercatoria* омогућава бољу привредну сарадњу међу привредним субјектима. Први услов у правној хармонизацији лежи у реципрочној информисаности уговорних страна о правним системима, ако су они различити. Међусобно информисање о националној јурисдикцији подразумијева познавање језика, менталитета, историјске прошлости система вриједности народа.

Нарочит допринос на изједначавању услова привређивања дала је Европска унија увођењем јединственог (унутрашњег) тржишта. Тиме су јасно постављени услови државама чланицама, као и оним које желе да се придруже Европској унији, које услове привредноправне регулативе и тржишног пословања морају испунити. Ти услови омогућиће четири слободе: слободу кретања капитала, слободу кретања робе, слободу вршења услуга и слободу кретања људи. Ова посљедња слобода се односи на слободу настањивања радника и предузетника, те чланове њихових породица у мјесто и држави у којој су запослени. Ове слободе су у потпуности имплементирани од стране држава чланица Мастрихтским споразумом 1992. године².

Дакле, хармонизовани привредноправни систем Европске уније укида све баријере промета роба, услуга и капитала и ствара услове слободне конкуренције привредника под једнаким условима на тржишту. Не прихватити садржину њезиних правила игре значило би властиту одговорност због искључења могућности учешћа привредних субјеката дотичне државе са њиховог тржишта. Наиме, то је услов за учешће у међународној привредној сарадњи и међународној подјели рада.

² Мастрихтски споразум представља реализацију Јединственог европског акта усвојеног 1986. године постављајући захтјев преласка са заједничког на унутрашње тржиште. Да би се то реализовало Савјет Европске уније требао је до 1992. године да усвоји око 300 прописа који то омогућавају, али и њихово остваривање у живот. Овако обиман законодавни рад Савјета омогућен је оживљавањем квалификованог облика одлучивања на Савјету умјесто консензуса. Овај вид одлучивања за велики број одлука је усвојен Луксембуршким споразумом 1966. године, али сем права вета, који је такође тада уведен, он се није примјењивао до усвајања Јединственог европског акта.

У којој мјери је правни систем Републике Српске комплементаран са правним системом Европске уније у дијелу привредно-правних норми? Основу привредноправног система Републике Српске, статусног карактера, чини Закон о предузећима³. Овај рад требао би дати одговор на то питање.

1. Прелаз друштвене имовине у државну

Рушењем социјалистичког друштвено економског система, који се у основи заснивао на друштвеној својини, настала је потреба стварања услова за тржишно привређивање. Само приватна својина, као природно право сваког човјека, може обезбиједити ове услове. Проглашењем Републике Српске усвајањем Декларације о проглашењу 9. јануара 1992. године и усвајањем Устава створени су услови претварања друштвене својине у друге својинске облике⁴. Уставни основ је омогућио доношење Закона о преносу средстава друштвене у државну својину како би се на тај начин раскинула нит са имагинарним власништвом над имовином предузећа по форми: “свачија и ничија” и одредио државу као титулара. Значи да је уведен етатизам над дотадашњом друштвеном имовином који ће послужити за њезину трансформацију у приватно власништво. Овај Закон, изузев неколико начелних одредаба, о преласку друштвене својине у државну, ништа ново не регулише везано за управљање предузећем и располагањем његовом имовином. Он је усвојен по хитном поступку истог дана када је и припремљен његов нацрт. У члану 1 се наводи да Закон проистиче из потребе заштите друштвене својине у периоду непосредне ратне опасности и његове могућности прерастања у ратно стање. Чланом 2 Закон налаже обавезу субјекту носиоци права државне својине да, након протеча ванредних прилика, изврши ревизију проведених власничких трансформација. Истом одредбом он најављује да ће се у будуће одредити начин трансформације државне имовине у приватну, полазећи од реалних процјена економских вриједности предузећа. Чланом 3 Закон друштвену, односно приватну својину, која је то постала на основу Закона о друштвеном капиталу⁵, претвара у државну својину. Наиме, приватна својина у предузећима на основу Закона о

³ Службени гласник Републике Српске број 24/98, 62/02, 66/02 и 97/04.

⁴ Чланом 58 став 1 Устава утврђено је: “Својинска права и обавезе над средствима у друштвеној својини и услови под којима се та средства преносе у друге облике својине уређују се законом”.

⁵ Сл. лист СФРЈ број 84/89 и 40/90.

друштвеном капиталу, била је само као неодређени, али одредиви појам заједничке својине запослених радника у дотичном предузећу. Тиме је Закон одузео приватно власништво од физичких лица супротно Универзалној декларацији УН о правима човјека⁶. Како није био ријешен начин управљања таквом имовином Закон је допуњен 1998. године одређујући управни одбор као орган управљања предузећем. Поред управног одбора Закон познаје надзорни одбор као орган надзора, и директора као лице пословођења. Управни одбор су бирали органи власти, а то су Влада, ако се ради о предузећу од републичког значаја, и скупштина општине тј. града за предузећа од општинског (градског) значаја. Исти органи бирају и чланове надзорног одбора и директора.

Пада у очи да је допуна Закона о преносу друштвене имовине у државну усвојена 1998. године, значи последице престанка ратног стања, а да Закон ипак није споменуо обавезу по основу одредбе о ревизији проведене власничке трансформације. Та обавеза није учињена нити до данашњег дана чиме је Република Српска прекршила одредбу члана 17 став 2 Универзалне декларације о правима човјека самовољним лишавањем имовине лицима која су то стекли на основу Закона о друштвеном капиталу, као и одредбу члана 54 Устава РС који гарантује једнаку правну заштиту свим облицима својине, док члан 56 Устава одређује да се само законом може ограничити или одузети право својине, уз правичну накнаду.

Дакле, Закон уводи кључну новину тиме што државу одређује као титулара дотадашње друштвене својине, а затим обавезује привредне субјекте да у том смислу изврше пререгистрацију предузећа и усагласе одговарајућа општа акта не дајући инструктивним нормама оквире садржине усаглашавања својих аката.

Мањкавости овог Закона нису отклоњене његовом свеобухватном допуном, него доношењем новог закона, а то је Закон о државним предузећима. Тиме је једна материја регулисана са два законска акта што је нонсенс. Ако је разумљива брзина, у току рата или непосредне ратне опасности, законским претварања друштвене својине у државну, и из тога проистеклих лоших рјешења, ти разлози нису постојали након окончања рата. Наиме, систем права захтјева да се једна материја, која чин правну и економску цјелину, уреди јединственим законом. Појам државног предузећа је уствари јединствен правни институт као елемент

⁶ Чланом 17 Универзалне декларације о правима и човјека је утврђено: "Свако има право да поседује имовину, сам а и у заједници с другим. Нико не смије бити самовољно лишен своје имовине".

правног система, као што је то појам, односно правни институт “брак”. Никоме не пада на памет да брак и односе из брака уреди са два законска акта. На исти начин не може се са два законска акта регулисати појам државног предузећа и односи који поводом тога настају. Наиме, систем права захтјева да се једна компактна материје регулише једним правним актом.

У покушају цјеловитости уређења материје о државним предузећима овај Закон је преузео неке одредбе Закона о предузећима РС, као што су одредбе о оснивању предузећа, управљање предузећем, заступање предузећа, одговорност за обавезе у правном промету и сл.

Закон садржи пет одредаба о јавним предузећима (чланови 125-129) чиме се само дјелимично упустио у материју која се уређује посебним правним актом о јавним предузећима.

Сличност и различитост одредаба Закона о предузећима и Закона о државним предузећима видљива је у многим одредбама једног и другог закона. Навешћемо неке:

Државно предузеће обавља привредну дјелатност ради стицања добити као и свако друго (приватно) предузеће⁷.

Дијелови предузећа могу имати одређена овлашћења у правном промету без обзира да ли су државна или приватна⁸.

Органи управљања су: управни и надзорни одбор и директор, као обавезни органи по Закону о државним предузећима⁹, док Закон о предузећима прописује и скупштину као обавезни орган управљања, ако у појединим одредбама није другачије прописано¹⁰.

Остала статусна питања Закон о државним предузећима регулише идентично као и Закон о предузећима, па стога можемо констатовати да је Закон о државним предузећима само скраћена верзија Закона о предузећима, бар у дијелу управљања и статусним питањима.

Значајна новина Закона о државним предузећима су одредбе о подјели државних предузећа по значају: на републичка и државна предузећа од локалног интереса¹¹. Основни критериј подјеле је имовински цензус и дјелатност којом се предузеће бави. По основу дјелатности у предузећа од републичког значаја ушла су предузећа:

⁷ Види члан 1 Закона о државним предузећима и члан 1 Закона о предузећима.

⁸ Види члан 2 Закона о државним предузећима и члан 7 Закона о предузећима.

⁹ Види члан 13 Закона о државним предузећима.

¹⁰ Види члан 60 Закона о предузећима. Скупштина као обавезни орган управљања је само код Акционарског друштва.

¹¹ Види члан 47 Закона о државним предузећима.

црна и обојена металургија; прерада и промет нафтом и нафтним дериватима; производња наоружања и војне опреме; производња електричне енергије укупне инсталисане снаге на једном локалитету преко 10 MW; рјечни и ваздушни транспорт; пољопривредна добра преко 1.000 хектара обрадивог земљишта, односно преко 2.500 хектара свог расположивог земљишта; остала предузећа која Влада прогласи.

Закон о државним предузећима, предвиђа могућност давања у закуп предузећа, дијелова предузећа и основних средстава, о чему одлуку доноси Влада, односно скупштина локалне самоуправе. Уговор о закупу се закључује у писменој форми и региструје се у суду. Један примјерак уговора се доставља Дирекцији за приватизацију и развој. Закупнина државних предузећа од интереса за републику уплаћује се у фонд државног капитала, док се закупнина од закупа државних предузећа локалног значаја уплаћује: 80% у фонд државног капитала и 20% у инвестициони фонд општине, односно града.

Уговор о закупу може отказати закуподавац прије истека уговорног рока ако: ревизор утврди да предузеће послује са губитком, не измирују се законске обавезе, умањује имовина предузећа, смањује основни капитал, или се не остварују права запослених према колективном уговору. Закупљено предузеће се не може користити противно уговору нити му се може наносити штета продајом основних средстава, смањењем амортизације и сл.

Код претходних одредаба Закона о државним предузећима којима се омогућава закуп државног предузећа или његове имовине постављају се питања: шта је уговор о закупу државних предузећа; да ли је то уопште уговор о закупу? Покушаћемо дати одговор.

Закон о облигационим односима Републике Српске познаје предају у закуп одређене непотрошне ствари, на употребу и уживање уз надокнаду. У том случају ствар прелази у посјед и економско искоришћавање закупопримца¹². Међутим, искључује се примјена одредаба Закона о облигационим односима на закуп уређен посебним законом¹³. Уговором о закупу закуподавац се обавезује да преда одређену ствар закупцу на употребу (чл. 567). Дакле, државни законодавни орган може донијети посебан правни акт којим омогућава давање у закуп државне имовине и одредити овлашћено лице које ће у име и за рачун државе закључивати такве уговоре. Предмет уговора о

¹² Види члан 567 Закона о облигационим односима.

¹³ Види члан 568 Закона о облигационим односима. У бившој СФРЈ донесен је посебан Закон о праву временског кориштења туристичког објекта (Сл. лист бр. 24/86), што у ствари представља временски закуп хотелских апартмана на минимални период од 5 година и максимални 30.

закупу могу бити просторије, пољопривредно земљиште, угоститељски објекти, у ком случају постоји посебна законска регулатива. Према традиционалном схватању предмет уговора о закупу, поред ствари, може бити одређено имовинско право, које је по својој природи подобно за коришћење односно које дају одређене приходе¹⁴. Ипак, у позитивним правним актима РС не ради се о закупу само имовине предузећа. По дефиницији “предузеће сачињава скуп људи који радећи средствима за производњу, која представљају једну технолошко-организациону цјелину, врше одређену дјелатност у процесу друштвене репродукције”¹⁵. Према томе, предузеће чине запослени радници, имовина која омогућава одвијање дјелатности, као и дјелатност коју предузеће обавља, уз претходно испуњавање услова за бављење том дјелатности и које је у суду регистровано. Свима је јасно да запослени радници и дјелатност предузећа не може бити предмет уговора о закупу, јер су радници закључили уговор о раду са својим предузећем, а не са закупопримцем, па стога у своме предузећу остварују права и према њему имају обавезе у складу са колективним уговором. Закуподавац не може, преузете обавезе према радницима, преносити на друго правно лице без сагласности и тих радника.

Регистрована дјелатност је услов да то предузеће може да почне са радом ради стицања добити, што не значи да и закупопримац испуњава те услове.

Закупопримац преузима имовину у закуп, али не и раднике. Стога, у случају предаје предузећа закупопримцу у закуп, радницима би требао престати радни однос у складу са одредбама Закона о ради¹⁶, а од воље је закупопримца које ће раднике преузети заснивајући са њима радни однос. Очито је да се државно предузеће може дати у закуп и због тога што је исто дошло у економске потешкоће то је разлог отказивања уговора о раду¹⁷.

Закон није јасно одредио овлашћење органа закуподавца у вршењу надзора над радом закупца тиме што је функцију управљања и руковођења закупљеним предузећем предао закупцу, а функцију

¹⁴ Благојевић, В., Посебни дио облигационог права, Београд, 1939, стр. 80; Лозо Б., Облигационо право, посебни дио, Сарајево, 1961, стр. 100.

¹⁵ Суботић – Константиновић, Н., Увод у међународно привредно право, Београд, 1999, стр. 179.

¹⁶ Одредбе члана 112 Закона о раду прописују услове престанка уговора о раду. Није предвиђен престанак уговора о раду у случају давања предузећа у закуп. Питање отказа уговора о раду прописано је чланом 113 Закона о раду. Један од разлога је ако се из економских, организационих и технолошких разлога укаже потреба за престанком рада радника.

¹⁷ Види члан 113 став 1 тачка 2 Закона о раду.

надзора задржао закуподавац преко свог надзорног одбора и ревизора¹⁸. Под таквим условима пословања тешко ће се неко одлучити да прихвати закуп предузећа ако над његовим радом врши надзор орган којег он не бира него закуподавац. Пођемо ли од одредбе члана 99 Закона на основу које се предузеће и његови дијелови могу дати у закуп правном или физичком лицу, поставља се питање гдје је разграничење овлашћења у надзору органа закуподавца и органа закупопримца? Ту границу је могуће успоставити само тако да надзорни орган врши надзор над управом оног правног лица које га је и изабрало. То значи да надзорни орган закуподавца не може вршити надзор над радом закупопримца, јер би у противним вршио функцију надзора која припада органима власти. Он би могао вршити надзор само која је у уској вези са реализацијом одредаба закљученог уговора о закупу предузећа без права доношења одлука које би обавезивале закупопримца, што значи да ставови надзорног одбора закуподавца могу бити само савјетодавне природе закупопримцу.

Што се тиче правне регулативе Закона о државним предузећима и Закона о раду, може се видјети да одредбе Закона о државним предузећима су инкомпатабилне са одредбама Закона о раду, у дијелу права радника, јер је остварена противрјечност правног система у Републици Српској, чиме се остварује законска недопустивост вршења двију неподударних функција у исто вријеме од истог органа. Закуп предузећа подразумијева преузимање и радника закуподавца у радни однос са закупопримцем, односно свега онога што представља предузеће. Међутим, како то питање није непосредно одређено Законом о државним предузећима, стога је јасно да ће закупопримац примјењивати прописе или пословне обичаје који се односе само на закуп имовине. Стога би у тим случајевима био уведен нови услов престанка радног односа радника којег Закон о раду не познаје. Закон о раду је специјални закон када су у питању права радника по основу рада и други закон те норме не може мијењати.

У времену транзиције и ратним дешавањима дошла су предузећа у стање осиромашена и неспособности за тржишно привређивање. Због тога је дошло до знатног смањења обима производње и запослености радника¹⁹. Дио закупнине који је остајао

¹⁸ Види члан 106 став 2 Закона.

¹⁹ Укупан број становника на просторима Републике Српске према попису из 1991. године био је 1.623.842, а према процјени из 1999. године било је 1.448.537 становника. Крајем 2002. године у РС било је 234.713 запослених. Стопа незапослености износила је 38,2%. На подручју гдје живе претежно Хрвати 6,9% становништва спада у групу сиромашних, на подручју гдје живе Бошњаци

предузећима, омогућава да се само за кратко одложи стечај инсолвентних предузећа²⁰.

Тржишна привреда захтјева да свако предузеће, које не може да обавља своју дјелатност, фискалне или друге обавезе, иде у стечај, ако се не нађе заинтересовано лице за преузимање дуга или се повјериоци не сагласе са реорганизацијом дужника. Реорганизација дужника могућа је тек у поступку стечаја, али не и прије покренутог поступка стечаја. Сматрамо да Закон о стечају треба допунити и таквом правном могућношћу. Наравно да Закон то не забрањује, али јасно је да законска норма има ауторитет само ако је написана и јавно објављена на прописани начин.

Дакле, продавати се, или давати у закуп, може имовина предузећа, али не и радници тог предузећа. Прописани начин давања државног предузећа у закуп није ни реорганизација нити ревитализација које би водиле својинској трансформацији, него је процес одлагања онога што је неминовно: стечај или трансформација у други својински облик (приватизација).

2. Хармонизација привредног законодавства са комунитарним правом

2.1. Начела унификације трговинског права

Интеграциони процеси савременог пословног свијета и процес глобализације који се одвија према захтјевима великих привредних интернационалних концерна, утицали су на интензитет и учесталост иницијатива различитих међународних, међувладиних и међудржавних организација да изврше унификацију међународног пословног права. Еволуција овог процеса креће се од средњовјековног *lex mercatoria* преко најновијег покушаја унификације доношењем Бечке конвенције о

25% становништва спада у групу сиромашних, а на подручју гдје живе Срби 43% становништва је сиромашно. За границу између сиромаштва узето је 1.843 КМ по једном лицу годишње потрошње, а за екстремну линију сиромаштва годишњи ниво потрошње по једном лицу којом треба да се подмире најнужније потребе у прехрани је 747 КМ. Више од 20% становника РС спада у ову категорију, Авлијаш, Б., Зборник друштвено хуманитарних наука, Бања Лука бр. 3 и 4, стр. 121. Однос између запослених и пензионера 2002. године је смањен у односу на 1991. годину када је износио 1:3, а сада 1:1,3.

²⁰ Стечај предузећа утврђен је Законом о стечају, Сл. гласник РС бр. 67/02. Стечајни поступак се отвара ако је стечајни дужник платежно неспособан тако да 60 дана непрекидно не измирује своје доспјеле новчане обавезе.

међународној продаји робе из 1980. године²¹, начела међународних трговинских уговора из 1994, те начела европског уговорног права из 1998. Значај ових докумената је све већи, нарочито због тога што се у многим писаним документима истиче да ће они представљати основу за израду будућег Глобалног трговинског законика (Global Commercial Law).

Ако посматрамо развој трговинског права у Европи, можемо његове коријене тражити у римском *ius gentium*, који се појавио почетком принципата и означавао прве установе заједничке свим народима. За разлику од *ius civile*, којим су могли да се служе само Римљани, те појединих провинцијских права, којим су се служили само припадници тих провинција, *ius gentium* је уклањао специфичности свих правних система примјенивих у римској држави и створио од њих нови правни систем, који је био “заједничка платформа на којој су се могли наћи трговци разних земаља”²². Ипак, *ius gentium* римског права није представљао међународно право у данашњем смислу ријечи, већ је било унутрашње римско право као и *ius civile*.

Унифицирано трговинско право развило се тек у средњем вијеку, у времену процвата градова, односно трговине на сајмовима који су се одржавали у тим градовима. Стога европско трговинско право вуче коријен из посебног трговинског права које се развило у средњем вијеку. То је било посебно право трговинског сталеза (*ius mercatorum*, *lex mercatoria*), које се, развојем прекоморске трговине, проширило на највеће трговинске центре Европе. Њега су унапређивале асоцијације трговаца, а развоју тог права погодвали су посебни трговински судови и пословна пракса. То су разлози што је *ius mercatoria* био, у основи, међународно трговинско право.

Интернационализацији *lex mercatoria* допринијели су: јединствени карактер права великих међународних сајмова и лука; општа сагласност у обичајима међународног поморског саобраћаја; посебни трговински судови; дјелатност јавних билежника у чијим рукама је лежало правно оформљење многих трговинских трансакција.

Стварањем националног законодавства на штету *lex mercatoria* у XVII и XVIII вијеку, можемо рећи да је то период партикуларног трговинског законодавства чију су интернационализацију ограничавали национални интереси држава уобличени у заштити јавног поретка.

²¹ Ова конвенција, у бившој СФРЈ, ступила је на снагу 1. јануара 1988. год.

²² Стојчевић, Д., Римско приватно право, Београд, 1978, стр. 30.

Значајан преокрет у унификацији, односно хармонизацији трговинског законодавства учињен је оснивањем комисија Уједињених нација за међународно трговинско право (United Nations Commission on International Trade) Law – UNCITRAL). Комисије су формиране на основу показаних резултата рада Економског и социјалног савјета. Истраживања Савјета показала су да је неопходно основати комисије за поједина подручја ради бољег изналажења и рјешавања привредних и друштвених проблема, економску развијеност појединих географских цјелина и друга питања од значаја за превазилажења разлога економске неуједначености привредног развоја регија. Економски и социјалног савјета Уједињених нација, у циљу остваривања начела Повеље која се односи на економски дио, уродио је плодом тако што су Уједињене нације формирале:

- Економску комисију за Европу, 1947. год.,
- Економску комисију за Азију и Далеки исток, 1947. год.,
- Економска комисија за Латинску Америку, 1948. год. и
- Економска комисија за Африку, 1958. год.

Путем ове Комисије глобално трговинско право се развија организовано преко Уједињених нација, за разлику од спонтаног - аутономног развоја међународног трговинског права који се одвија путем пословне праксе што проистиче из задатка комисија, а то су:

- предузимање мјера и учествовање у мјерама које олакшавају заједничку акцију за економску обнову ратом порушене привреде, и увођење нове привредне активности која одржава и јача привредне односе између привредника,
- израда и подржавање студије економских и технолошких питања,
- помагање у сабирању, оцјењивању и ширењу економских, технолошких и статистичких података потребних за економски развој и успостављање привредне сарадње.

Привредна сарадња између привредника умногоме се олакшава на основу унифицираним правним нормама међународног привредног (трговинског) права.

Дакле, унификација међународног трговинског права може бити контролисана и спонтана. Примјери контролисане унификације су: међународни уговори; модели закона који представљају водиче за национално законодавство и уједначавање правила међународног трговинског права; правна схватања формулисана од стране доктрине,

пословне и арбитражне праксе и међународних организација. Аутономно међународно трговинско право заснива се на два начела: слободи уговарања и признању одлука трговинских арбитража.²³

Право Европске уније, односно комунитарно право ствара се значајном активности Савјета и Комисије Европске уније. У циљу избегавања свих препрека на стварање унутрашњег тржишта Европске уније, Савјет је израдио и усвојио значајна упутства (директиве), обавезујући надлежне органе власти држава чланица Уније да их имплементирају у своје трговинско национално законодавство. Ова упутства обавезне су имплементирати све државе потенцијални кандидати за чланство у Европску унију, па како БиХ има жељу и намјеру да постане чланица ове међународне интеграционе групе, размотрићемо садржину појединих упутстава у усклађеност Закона о предузећима са тим упутствима.

2.1. Имплементација упутстава Савјета ЕУ у Закон о предузећима РС

Закон о предузећима Републике Српске је један од савремених привредних закона, који, први пут, на овим просторима у новије вријеме, прихвата значајне промијене у привредним односима преузимајући правне стандарде правног система комунитарног права.

Закон успоставља заједничке одлике привредних субјеката у: једнаком правном положају свих субјеката - учесника на тржишту; самосталност и равноправност у обављању дјелатности под истим условима на слободном тржишту; организациони облици предузећа и њихово регулисање одговарају организационим облицима познатим у комунитарном праву; слободи оснивача предузећа да изаберу организациони облик у оквиру облика предвиђених Законом. Предузеће обавља једну или више дјелатности у складу са Законом о класификацији дјелатности и регистру јединица разврставања.²⁴ Обављање привредне дјелатности врши се на основу слободне тржишне конкуренције. Ограничавање слободне конкуренције на тржишту може да добије врло различите облике. Тешко је прецизно утврдити обим појма ограничавања конкуренције.²⁵ Свако иступање два

²³ А. Голдштајн, Међународно трговачко право, Загреб, 1970., стр. XXIV.

²⁴ Службени гласник РС бр. 113/04.

²⁵ Шогоров, С.: Правно регулисање конкуренције у оквиру Европске економске заједнице, Нови Сад, 1977, стр 98-100.

или више учесника, које је координирано и усклађено, не представља и ограничење конкуренције. Конкуренција мора бити у тој мјери нелојална да је вриједна правне заштите. У теорији се поставља питање да ли свака конкуренција вриједна правне заштите или није.²⁶

Уз наведене карактеристике могла би се утврдити основна начела која садржи Закон о предузећима Републике Српске: сви организациони облици предузећа регулисани су јединственим законом; равноправност свих облика предузећа и предузетника као носиоцима привредних активности, у оквирима регистроване дјелатности; предузећа се оснивају ради обављања дјелатности с циљем стицања добити; предузећа као привредни субјекти су заједнице трајних интереса власника, запослених и повјериоца, у чему су сви заштићени.

Треба нагласити да је Европска унија, у успоредби са другим јурисдикцијама попут САД-а, строже регулисала рад својих предузећа. Она је састављена од држава са међусобно доста различитим принципима и законима који се односе на дјелатност предузећа, од држава које припадају двјема различитим правним системима (англосаксонски и континентални). Та различитост су представљале сметње ка успостављању глобалног јединственог унутрашњег тржишта. У циљу отклањања свих препрека које су стајале на том путу Европска унија се определијелила за одлучније правно регулисање пословне атмосфере. Објединила је оно што је јединствено у законима о предузећима држава чланица и хармонизовала га тако што је отклонила њихову различитост обавезујућим упутствима. Закон о предузећима из 1998.²⁷ године није био комплементаран са тим упутствима, па је наложено да исти имплементира одређене одредбе упутстава, што је учињено Законом о измјенама и допунама Закона о предузећима²⁸.

Прва директива полази од обавезујућег успостављања јединствених услова функционисања акционарских друштава, друштава са ограниченом одговорношћу и командитних друштава. Оно предвиђа пружање обавезних гаранција у заштити интереса наведеним друштвима. Уређује и питања о подацима и документима на основу којих се друштва могу уписати у јавне књиге, услове за правну ваљаност послова са трећим лицима и ништавост уписа друштва. У

²⁶ Комисија Европске економске заједнице је издала негативан атест за Савез белгијске парфимеријске индустрије који је основан са циљем да спречава нелојалну конкуренцију провјеравања робних ознака, симуловани и недопуштени увоз, наведено према Шогоров, С., *op. cit.*, 107.

²⁷ Сл. гласник РС бр. 24/98.

²⁸ Сл. гласник РС бр. 62/02.

другом дијелу Директиве је одређена обавеза да се у националним службеним листовима публикују подаци о упису, на начин како је то одређено националним прописима.²⁹ Основни принцип је да друштво обавезују и они акти и радње које су предузела овлашћена лица изван предмета пословања друштва, осим ако такви прелазе област односа која се могу пренијети националним прописима. За пуноважност оваквог акта потребна је савјесност друге уговорне стране, односно да није знала или није могло знати да је закључени правни посао изван предмета пословања друштва. За послове који су предузети у име друштва прије његовог уписа у судски регистар, одговарају солидарно лица која су такав посао закључили. У трећем дијелу Директива усклађује прописе који се односе на различите начине и узроке поништења уписа друштва. Одлука о поништењу уписа друштва може се донијети због: незаконитог предмета пословања; ако није уписан прописани минимални капитал; непостојања оснивачког акта или ако у њему нису наведени битни елементи; ако оснивачи немају потребну способност; ако број оснивача спадне испод законом прописаног минимума.

Сви подаци који су уписани у судски регистар морају бити доступни, на основу писменог захтјева сваке заинтересованог лица, плаћањем накнаде у висини која је утврђена тарифом за административне трошкове који из тога произлазе.

Закон о предузећима Републике Српске, у складу са прописаним условима Директиве, утврђује услове уписа предузећа у судски регистар, прописујући минимум оснивачког капитала, као и остале услове које мора да испуни за бављењем одређене дјелатности. Ништаван је упис предузећа у судски регистар ако је то утврђено правоснажном одлуком суда (чл. 3 Закона о ликвидационом поступку).³⁰ Привредни субјекти у правном промету дужни су да поступају савјесно уздајући се у податке уписане у регистру суда при чему не сносе штетне правне посљедице које су тако настале (чл. 93 Закона). Пословни акти предузећа намијењена трећим лицима (меморандум, фактура, наруџбеница и сл.), поред фирме и сједишта садрже означање суда код кога је предузеће уписано у регистар, број

²⁹ Службени листови се морају јавно објављивати и бити приступачни заинтересованим лицима. Према жељи заинтересованих лица службени листови могу бити уведени у његов е mail. Римски император Калигула услов јавности објављивања прописа је постигао тако што је исти писао на вишим дијеловима зидова у уским улицама гдје је велика фреквенција грађана тако да се не могу задржавати и упознавати са објављеним прописом.

³⁰ Закон о ликвидационом поступку је објављен у Сл. гласнику РС бр. 64/02.

рачуна и матични број, а за акционарско друштво и друштво са ограниченом одговорношћу и износ уписаног и уплаћеног основног капитала, а могу садржавати и означање ревизора (чл. 95 Закона о предузећима). Предузеће може да закључује и обавља друге послове промета робе и услуга само у оквиру дјелатности уписаних у регистар. Послови закључени супротно томе правно су ваљани, осим ако је треће лице знало или је морало да зна за прекорачење (чл. 20 Закона о предузећима).

Дакле, национално трговинско законодавство Републике Српске је створило правне оквире за промет роба и услуга са иностраним предузећима, унифицирајући своје законодавство са већ прихваћеним међународним трговинским правним актима. Међутим, то је само један од услова за економске интеграције Босне и Херцеговине, као државе, у оквиру политике глобализације.³¹ Правне оквире могу утврђивати државе мултилатералним или билатералним уговорима, који су само основ за међусобно економску сарадњу њихових привредника. Већи значај од таквих уговора, у данашњем времену, имају регионалне економске интеграције, јер само на тај начин привредни субјекти једне државе могу да економски конкуришу мултилатералним (транснационалним) компанијама.

³¹ Услови који се морају испунити ради прикључења економским интеграцијема, првенствене Европској унији, су многобројни само са становишта и односно економског стуба, а то су: слободан промет робе, капитала и услуга; слобода кретања; предузетничко право; једнакост у конкуренцији привредника; пољопривреда; регионална политика; рибарство; саобраћај; порези; економска и монетарна унија; царинска унија; заштита потрошача; финансијска контрола; финансије и буџет и сл. Више о томе Р. Касагић, Право Европске уније, Бања Лука, 2005, стр. 138-143.

Prof. Rajko Kasagic, PhD

The Unification of International Trade Legislature with Special Overview RS Trade Legislature

Abstract

The unification of international trade legislature was initiated a long time ago, during Thor national economical subjects as for their successful participation in economy at the unique market integration.

E Roman Empire, as a legal foundation which enables easier exchange of goods and services between subjects of economy under different legislature. However, a modern trend in international trade legislature is historically related to The Agreement of International Trade Legislature, made in Montevideo in 1889. a very imortand influence to tis matter after The World War Second was given by the UN in its Commission for international trade legislature. In the Europe, the greates significance in creation of unified international trade legislature was given to economical, as wel as political integration of 27 European countries the EU.

Bosnia and Herzegovina and Repiblic of Srpska, as the part of its territory accorded its legislature with standards of international economical legislature. This is only one of many economical conditions for its joining with regional and word economical inergrations. There is a need for creation of conditions for market economi for national economical subjects as for their successful participation in the economy at the unique market of regional integrations.

Key words: *unification, trade legislature, Republic of Srpska, Bosnia and Hercegovina, social property, state property, implementation, regional integration, globalization.*

Литература

1. Аврамов, С.: Међународно јавно право, Београд, 1963.
2. Бартош, М.: Међународно јавно право, Београд, 1951.
3. Благојевић, В.: Посебни део Облигационо право, Београд, 1939.
4. Ђуровић, Р.: Међународно привредно право, Београд, 2000.
5. Day D. M.: The Law of International Trade, London, 1981.
6. Драшкић, М.: Међународно уговорно право, Београд, 1978.
7. Касагић, Р.: Право Европске уније, Бања Лука, 2005.
8. Константиновић: Скица за закон о облигацијама и уговорима, Београд, 1969.
9. Лозо, Б.: Облигационо право, посебни дио, Сарајево, 1961.
10. Бодирожа, М.: Европска унија од 1957. до 2006.
11. Голдштајн, А.: Међународно трговачко право, Загреб, 1970.
12. Стојчевић, Д.: Римско приватно право, Београд, 1978.
13. Шогоров, С.: Правно регулисање конкуренције у оквиру Европске економске заједнице, Нови Сад, 1977.
14. Schmifhoff C.: The Export Trade, London, 1955.
15. Група аутора: Уједињене нације 1945-1995, Београд, 1995.